

daad en gedachte

**ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD**

30ste JAARGANG, NUMMER 2, FEBRUARI 1994

daad en gedachte

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

ARBEIDERSSTRIJD IN DE VERENIGDE STATEN

De berichtgeving in kranten en weekbladen over wat er zich afspeelt in de Verenigde Staten blijft — afgezien van een héél enkele uitzondering — vrijwel uitsluitend beperkt tot wat er te vermelden valt over de politiek of tot wat men ‚pikante‘ onderwerpen kan noemen. Over het doen en laten van president Clinton, over zijn echtgenote, over hypocriete tv-dominees en over sensatieprocessen worden wij uitvoerig ingelicht. Omtrent het leven van de Amerikaanse arbeiders, over hun strijd tegen de ondernemers en over hun conflicten met de Amerikaanse vakbeweging verneemt men zelden of nooit iets. De media wekken de indruk dat er in de wereld van de Amerikaanse arbeidersklasse niets van betekenis gebeurt.

De werkelijkheid is anders. Daarvan getuigt een simpele opsomming van stakingen en conflicten in een zojuist verschenen publikatie getiteld *Collective Action Notes* — notities omtrent kollektieve akties) die wij dezer dagen ontvingen van een Amerikaanse vriend. Meer dan een opsomming behelst de publikatie niet. Maar de opsomming alleen al bewijst wel dat er aan de andere kant van de Atlantische Oceaan bepaald geen sprake is van klassenvrede en dat zoiets als arbeidsrust er ver te zoeken valt. De opsomming, die betrekking heeft op het tijdvak tussen 15 oktober en 31 december van het vorige jaar vermeldt belangrijke en minder belangrijke akties. Wij ontleen er het volgende aan:

25 oktober: in Los Angeles staken 400 leerkrachten tegen de invoering van drie dagen onbetaald verlof, tegen grotere klassen en hogere premies voor ziekteverzekering.

1 november: in Chicago worden in verband met een konflikt vierhonderd arbeiders van de Staley-fabriek uitgesloten.

6 november: in New Jersey gaat een staking van schilders de derde week in. Er wordt gepost bij twintig woningen in diverse steden waar schilderswerkzaamheden aan de gang zijn. In Michigan eindigt een staking van metaalarbeiders die zeven weken heeft geduurd.

7 november: in de stad Decator in Illinois demonstren 1500 arbeiders ter ondersteuning van de strijdende Staley-arbeiders en uit sympathie met strijdende mijnwerkers in het zuiden van Illinois.

10 november: begin van een landelijke staking van vrachtwagenchauffeurs. In Ohio worden twee onderkruipers doodgeschoten en negen anderen onder vuur genomen op deze eerste stakingsdag. In Californië worden er stenen en flessen naar onderkruipers

gegooid.

11 november: in Wilmington in Californië houden vijfhonderd stakende chauffeurs een meeting; voorbijkomende onderkruipers worden uitgejouwd.

11 november: in Mishwaka in Indiana worden tweehonderd arbeiders van de ijzermijnen uitgesloten. Samen met sympathisanten demonstreren ze voor het hoofdkantoor van de National Steel Company. In totaal staken er sinds midden-september zeshonderd mijnwerkers tegen een in Indiana gevestigde dochteronderneming van National Steel. In Cleveland staken werknemers van hondenkennels. Ze protesteren tegen gebrek aan mankracht en eisen extra premies voor het werk tijdens weekeinden.

12 november: staking van 1500 arbeiders van de Caterpillar-fabriek te York in Pennsylvania. Het is een protest tegen de behandeling van vakbondsgedelegeerden in een zusterbedrijf in Illinois. Landelijk sluiten zich 14.000 arbeiders van deze onderneming bij de staking aan. Drie fabrieken elders worden lam gelegd.

13 november: in Long Beach en in Los Angeles verhinderen de stakenden vrachtwagenchauffeurs het laden van schepen.

14 november: de vakbond van automobiel-werkers maakt een eind aan een staking uit sympathie met de arbeiders van Caterpillar die drie dagen heeft geduurd.

15 november: in Pittsburg is al twee maanden lang een staking van hotelpersoneel aan de gang. Er wordt loonsverhoging en een betere pensioenregeling geëist.

18 november: 21.000 vluchtgeleiders leggen met een staking heel het Amerikaanse vliegverkeer lam.

20 november: de politie in Los Angeles treedt gewapend op tegen stakende vrachtwagenchauffeurs.

22 november: na vijf dagen staking hervatten de vluchtgeleiders het werk. Hun actie heeft succes opgeleverd nadat de regering heeft bemiddeld.

30 november: driehonderd automobiel-arbeiders staken voor betere ziekteverzekering en tegen een loonstop die twee jaar zou moeten duren.

12 december: de stakende schilders in New Jersey gaan niet akkoord met de voorgestelde oplossing van het konflikt. Ze lopen weg uit de vergadering waarin over die oplossing zou worden gestemd. De staking duurt voort.

14 december: in Washington D.C. wordt achthonderd man hotelpersoneel uitgesloten. Als antwoord wordt er op een lawaaierige manier zeven dagen van de week gepost bij het Madison Hotel. Klanten annuleren reeds gemaakte reserveringen. Eind december gaat de direktie door de knieën. Er komt een nieuw arbeidskontraakt.

24 december: in Philadelphia breekt een wilde staking van havenarbeiders uit. Schepen worden gedwongen naar andere havens uit te wijken. De stakers dragen maskers om niet herkend te worden.

— 0 —

INFORMATIE UIT RUSLAND

Enige tijd geleden maakten wij melding van een in de Engelse taal verschijnend bulletin, dat in Moskou werd uitgegeven door het informatiecentrum 'KAS-KOR'. Dat informatiecentrum was in de loop van 1993 met de publikatie van start gegaan. Eind vorig jaar is de opzet van de publikatie ingrijpend gewijzigd. Inplaats van het nog zeer bescheiden bulletin van klein formaat verschijnt thans, onder de titel *Russian Labour Review*, een kloek

tijdschrift van hetzelfde formaat als *Daad en Gedachte*, maar van omvang aanzienlijk dikker, namelijk per aflevering zo'n vijftig pagina's.

Voor ons liggen de eerste twee nummers van het nieuwe blad. In het eerste nummer wordt meegedeeld wat de opzet is en waar *Russian Labour Review* voor staat. Het blad wordt uitgegeven, zo vernemen we, door een organisatie die zich bezig houdt met de problemen van de arbeidersbeweging in de voormalige USSR. „Wij beschikken”, aldus de uitgevers, „over volstrekt onafhankelijke en na te trekken informatie over de activiteiten van de vakbeweging en de vakbonden die gevormd zijn na de staking van de Russische mijnwerkers in 1989; alsmede over de oude ‚officiële’ vakbeweging, over door de arbeiders gevormde comité's en over politieke organisaties die zich met de arbeidersbeweging bemoeien.”.

De uitgevers wijzen erop dat bij het begin van de economische hervormingen in Rusland de arbeidersbeweging daar een grote ontwikkeling doormaakte. In drie jaar tijd, zo schrijven ze, is deze tot een faktor van betekenis geworden. Maar ze voegen daaraan toe dat die arbeidersbeweging het beeld vertoont van een palet met vele kleuren en dat de werkelijkheid in het land iedere dag verandert.

Op inhoud en karakter van het Russische orgaan kan in dit februarinummer van *Daad en Gedachte* niet nader worden ingegaan. Hier zij slechts vermeld dat de inhoud bestaat uit diverse artikelen die gewijd zijn aan de huidige situatie, zowel die van de vakbonden, als die van de Russische samenleving in allerlei opzichten. Wat dat laatste betreft: er wordt aandacht besteed aan typische problemen van de vakbeweging en van de Russische arbeidersklasse, maar ook aan politieke ontwikkelingen, aan de moeilijkheden die veroorzaakt zijn door de privatisering en de gang naar een westerse vorm van het productieproces, alsmede aan diverse stakingen. In een van de nummers wordt ook inzicht verstrekt in de thans bestaande levensstandaard. Wij hopen in een van de volgende afleveringen van *Daad en Gedachte* op de inhoud van het gebodene terug te komen.

— 0 —

Boekbespreking

EEN UITVOERIGE STUDIE OVER DE FILOSOFIE VAN DIETZGEN ¹⁾

Een aantal jaren geleden hebben wij in een inleiding bij een nieuwe Nederlandse uitgave van „Het wezen van de menselijke hoofdarbeid” van Joseph Dietzgen betoogd, dat de beschouwingen van deze marxistische filosoof een voortreffelijke bijdrage vormen tot een beter begrip van de maatschappelijke werkelijkheid. Aan zijn verdienste, zo schreven wij, wordt niets afgedaan door het onbetwistbare feit dat sommige van zijn uiteenzettingen en voorbeelden tengevolge van de (mede door zijn denkwijze beïnvloede) ontwikkeling van de wetenschap verouderd zijn. Wij noemden hem nog immer aktueel, ook al werd en wordt aan zijn werken, zowel hier te lande als elders, weliswaar nog steeds, maar toch aanzienlijk minder, aandacht besteed dan in de pak weg eerste twintig jaar van deze eeuw.

Destijds verschenen, naast enkele aan Dietzgen gewijde studies en brochures, alleen al in het maandblad „De Nieuwe Tijd” in de loop der jaren niet minder dan 25 soms vrij

lange artikelen waarin zijn denkbeelden werden toegelicht en besproken dan wel bediscussieerd. Nadien is het nooit helemaal doch wel veel stiller rond hem geworden, feit dat naar onze mening ten nauwste verband houdt met de inmiddels voltooide burgerlijke emancipatie van de arbeidersklasse en daaruit voortspruitende gewijzigde positie van de sociaaldemokratie.

De relatieve ‚stilte‘ waarop wij hier doelen is het vorige jaar verbroken met de verschijning van wat — zover wij weten — de uitvoerigste studie over Dietzgen is die tot dusver in het Nederlandse taalgebied verscheen. De Groningse filosoof Jasper Schaaf, die zich een kleine tien jaar lang met Dietzgen heeft bezig gehouden, heeft zich er bepaald niet met een ‚Jantje van Leiden‘ afgemaakt. Zijn boek bevat een indrukwekkende literatuuropgave en wat hij schrijft getuigt ervan, zover wij kunnen nagaan, dat hij zowel de geschriften van Dietzgen als de overige door hem genoemde bronnen nauwgezet heeft bestudeerd.

Dietzgen, zo constateerden wij in de hierboven genoemde inleiding, onderzocht in wat ook Schaaf als dien belangrijkste werk beschouwt, hoe het menselijk denkvermogen funktioneert. Hij legde de samenhang bloot tussen de werkelijkheid en onze gedachten. Er van uitgaande dat er bij het denken te allen tijde iets moet zijn dat gedacht *wordt*, zette hij uiteen dat de hersenen het instrument vormen dat uit de menigvuldigheid der ontelbare verschijnselen door te abstraheren van het bijzondere het *algemene* of *wezenlijke* distilleert.

Jasper Schaaf doet veel meer dan zich alleen maar bezig houden met Dietzgen's hoofdwerk, dat diens eersteling was. Na een beknopte levensschets en een inleidende schets van Dietzgen's filosofie, behandelt hij mede aan de hand van Dietzgen's latere werken allerlei facetten daarvan. Hij onderzoekt onder meer in welke mate Dietzgen de invloed van andere denkers heeft ondergaan dan wel zich tegen hen heeft afgezet, hij behandelt de kritiek van Dietzgen op Kant en diens „Ding an sich“ en hij beschrijft de verhouding van Dietzgen's filosofie tot die van Feuerbach en die van Marx. Waar Schaaf's boek mede zijn onmiskenbare betekenis aan ontleent, dat is een uitgebreide filosofische verhandeling over diverse door Dietzgen aan de orde gestelde filosofische onderwerpen en problemen. Het spreekt vanzelf dat deze uiteenzettingen uit de aard van de zaak geen gemakkelijke lectuur vormen. Bij de lezer, zegt Schaaf in zijn voorwoord, „wordt enige kennis van de marxistische filosofie verondersteld“. Eveneens, voegen wij eraan toe, enige vertrouwdheid met filosofische termen en begrippen. Dietzgen, dat kan moeilijk worden tegengesproken, schreef voor arbeiders, trachtte althans voor arbeiders te schrijven. De filosoof Schaaf, dat valt al even moeilijk tegen te spreken, schrijft voor filosofen. Dietzgen pogde en had tot op zekere hoogte de gave moeilijke zaken helder te maken, Schaaf niet! Juist vanwege zijn onderwerp valt dat zeer te betreuren. Want deze jongste studie over Dietzgen is om diverse redenen zeer de moeite waard.

Met het bovenstaande wil niet gezegd zijn dat wij tegen het boek van Schaaf geen bezwaren zouden koesteren. Wij hebben er verscheidene, nog afgezien van het feit dat wij hier en daar bepaald met hem van mening verschillen.

Ons allereerste bezwaar is dit, dat Jasper Schaaf, afgezien van enkele losse opmerkingen in zijn voorwoord, geen aandacht schenkt — en niet wil schenken — aan de tijd waarin Dietzgen heeft geleefd, de tijd tussen 1828 en 1888. Het gaat hem niet daarom, zegt hij, het gaat hem om Dietzgen's filosofie. Een uitspraak die totaal geen rekening houdt met bijvoorbeeld het treffende woord van Hegel, dat een bepaalde filosofie altijd de samenvatting is van een bepaald tijdperk en iedere filosoof dus een kind van zijn tijd. Het is om meer dan één reden een ernstig bezwaar. Immers Jasper Schaaf die naast Dietzgen's

grote verdiensten diverse malen ook de zwakheden van Dietzgen bespreekt, ziet er praktisch totaal van af deze als onvermijdelijkheden van de toenmalige tijd te belichten. Hij bekijkt ze uitsluitend door een filosofische, niet door een historische bril. Zoals Marx ooit aan Feuerbach verweet, dat voor zover hij materialist was hij geen oog had voor de geschiedenis, zo kan men aan Schaaf verwijten, dat de geschiedenis bij hem door afwezigheid schittert voor zover hij zich bezig houdt met de filosofie.

Direkt in aansluiting hierop moet ook worden vastgesteld, dat waar Schaaf over de 19e eeuwse sociaaldemokratie spreekt ieder onderzoek naar de werkelijke *inhoud* van haar gedachtengoed ontbreekt. Een vraag als deze of de door haar aanhangers en tijdgenoten *vermeende* inhoud met haar *werkelijke* inhoud overeenstemt wordt door Schaaf niet gesteld en komt — zien wij het goed — ook niet bij hem op doordat zij buiten zijn gezichtsveld ligt als gevolg van zijn eigen politieke opvattingen.

Jasper Schaaf is leninist. Hij is het nog niettegenstaande het feit, dat hij op de laatste bladzijden van zijn boek pleit voor „de noodzaak tot het herlezen van de ‚klassieken‘ ” en voor de noodzaak hen opnieuw te beoordelen, wat men zou kunnen opvatten als afstand nemen van hun leninistische interpretatie. In werkelijkheid is daarvan geen sprake. Schaaf heeft Dietzgen weliswaar, dat dient erkend, met een zekere ‚wetenschappelijke onpartijdigheid‘ bestudeerd en beschreven, zijn academische toga bevat hier en daar scheuren waar doorheen men zicht heeft op zijn bolsjewistische achtergrond.

Tot de ‚klassieken‘ waarop hij doelt behoort Lenin naast Marx en Engels. Hij noemt meer dan eens dit drietal in één adem. Dat de maatschappijverhoudingen in het tsaristische Rusland ertoe hebben geleid dat Lenin's opvattingen en die van andere Russische theoretici slechts *schijnbaar* met die van beide andere genoemden overeenstemmen ontgaat hem. Hij merkt terecht op dat „Plechanows benadering (van Dietzgen) een voorbeeld is van het feit dat (. . .) de verhouding van de filosofie van Dietzgen tot Feuerbach en Marx nooit goed is onderzocht”. Maar wat bij Schaaf ontbreekt — in het bijzonder voor wat betreft Plechnow, de geestelijke vader van wat in Rusland onder marxisme werd verstaan — is een verklaring daarvoor.

Er zijn tal van plaatsen in het boek van Schaaf die van zijn bolsjewistische achtergrond getuigen. Hij is op goede gronden uiterst kritisch, zowel tegenover Dietzgen zelf als tegenover diverse auteurs die ieder op hun wijze Dietzgen's opvattingen hebben weergegeven en geïnterpreteerd. Maar zodra het over Lenin gaat is van Schaaf's kritische instelling weinig, om niet te zeggen bitter weinig, te bespeuren. Meer dan eens kan men zich niet aan de indruk onttrekken, dat Schaaf's desbetreffende uiteenzettingen in sterke mate door Lenin geïnspireerd zijn. Dat heeft, als wij het goed zien, mede bijgedragen tot misverstanden of — erger — tot miskennis van datgene wat hij bij degenen die hij kritiseert de kern van hun betoog uitmaakt.

Schaaf merkt al terstond in zijn Voorwoord op, dat volgens Lenin de studie van Dietzgen „met de nodige voorzichtigheid zou moeten gebeuren, omdat Dietzgen's werk niet altijd met dat van Marx en Engels in overeenstemming zou zijn”. Wat men onmiddellijk bij Lenin proeft is dit, dat voor hem de opvattingen van Marx en Engels (of liever gezegd wat hij daar dan voor houdt!) een *dogma* zijn zodat de betekenis en juistheid van andermans zienswijze dááran moet worden afgemeten. Schaaf proeft dat kennelijk niet.

Zoals hierboven werd opgemerkt: het boek dat wij bespreken bevat een uitgebreide literatuurlijst. Daarin prijkt ook *Lenin als filosoof* van Anton Pannekoek met diens kritiek op Lenin's *Materialisme en Empiriokriticisme*. Die kritiek komt hierop neer dat Lenin's filosofie zich in feite niet onderscheidt van het 18e-eeuwse Franse materialisme en dat dit hieruit voortkomt dat in Rusland niet de proletarische, maar de burgerlijke

revolutie aan de orde was. Het is iets dat Schaaf omzeilt. Of hij de betekenis van deze kritiek begrepen heeft is de vraag; dat hij, waar hij bepaalde meningen van Pannekoek weergeeft, deze meer dan eens *verkeerd* weergeeft is onbetwistbaar.

In genoemd geschrift zou Pannekoek volgens Schaaf een, „weliswaar niet kritiekloze”, maar niettemin „relatief” positieve waardering” voor de Oostenrijkse filosoof en natuurkundige Ernst Mach, althans voor een deel van diens werk, aan de dag leggen. Met dergelijke uitspraken wordt echter geen recht gedaan aan wat Pannekoek werkelijk betoogt ten aanzien van Mach en, in direkt verband daarmee, ten aanzien van Lenin. „Aan Mach valt van marxistisch standpunt uit genoeg te kritiseren”, schrijft Pannekoek, die tegen Lenin niet alleen aanvoert dat diens kritiek op Mach de verkeerde kritiek is, maar ook uiteenzet hoe of dat komt.

Hier en daar kan worden betwijfeld of Schaaf de opvattingen van Mach wel nauwkeurig weergeeft. Die twijfel wordt gevoed door lezing van een werk als *Ernst Machs Überwindung des mechanischen Materialismus* van de Oostenrijkse marxistische natuurkundige Friedrich Adler. Schaaf noemt wel een ander opstel van diens hand maar merkwaardigerwijze juist dit boek niet.

Schaaf verwijt Pannekoek o.a. dat deze ertoe neigt het marxisme tot een *methode* te reduceren. Een typisch leninistisch verwijt dat precies past bij het leninistische dogmatisme en waarmee net wordt gedaan alsof Marx en Engels er niet bij diverse gelegenheden op hebben gewezen, dat wat zij ontwikkelen een *methode* is om de maatschappelijke ontwikkeling te begrijpen en te analyseren.

Met sommige kanttekeningen bij bepaalde uitspraken van Pannekoek lijkt Schaaf niet helemaal ongelijk te hebben. Wat wederom bij die kanttekeningen ontbreekt is een verwijzing naar de tijd waarin Pannekoek de desbetreffende uitspraken deed. We zeiden het al: de filosoof Schaaf verdiept zich niet in historische omstandigheden. Dat blijkt ook hieruit dat op die bladzijden waar hij van Dietzgen's *politieke* opvattingen spreekt, dat wil zeggen van Dietzgen's sociaaldemokratische overtuiging en diens verbondenheid met de sociaaldemocratie, geen ogenblik rekening wordt gehouden met de tijdgebondenheid daarvan. Dat wat de sociaaldemocratie nastreefde — anders dan de sociaaldemocraten zelf geloofden — géén opheffing van het kapitalisme was doch slechts neerkwam op een modernisering ervan, daarvoor heeft Schaaf geen oog. Evenmin heeft hij er oog voor dat Dietzgen's opvattingen over wat klassenbewustzijn is, getuigen van een voluntarisme dat weinig met Marx, maar des te meer met de denkwereld van een politieke en min of meer jakobijnse voorhoede te maken heeft. Maar voor een leninist is dat natuurlijk niet verwonderlijk.

Het is o.i. evenmin verwonderlijk dat juist een leninist als hij op zijn overigens bijzonder knappe uiteenzetting van de filosofie van Feuerbach — aan wie Dietzgen veel te danken had — niet of althans onvolledig de kritiek van Marx op Feuerbach laat volgen. Als het waar is dat Dietzgen tussen Feuerbach en Marx zou moeten worden geplaatst, zou dat een aanknopingspunt voor een discussie over Dietzgen of een Dietzgen-kritiek dan wel — als men het anders ziet — een reden om, gezien de interpretaties van Schaaf, de degen met hem te kruisen.

Een paar keer hebben we Schaaf betrappt op tegenspraken. Hij beweert b.v. het volstrekt oneens te zijn met hen die de geschriften van Dietzgen ongelijk van kwaliteit vinden en zijn latere werk van minder niveau en betekenis achten dan *Het wezen van de menselijke hoofdarbeid*. Op blz. 28 betoogt hij echter bijna woordelijk hetzelfde.

Afgezien van deze en dergelijke kritiek, die bepaald wel zwaar weegt, heeft Schaaf naar onze overtuiging een boek geschreven dat alleen al daarom in een behoefte voorziet,

omdat de tot dusver en lang geleden in Nederland omtrent Dietzgen verschenen publikaties thans moeilijk meer verkrijgbaar zijn en praktisch alleen in bibliotheken ter beschikking staan. Zijn studie is uitvoeriger, zij het o.i. vaak minder helder en met minder aandacht voor kernpunten, dan de vroeger verschenen teksten. Maar dit laatste houdt natuurlijk verband met afwijkende opvattingen van Schaaf. Enigszins irritant is het, dat lange verhandelingen, die feitelijk in de tekst zouden horen, in het notenapparaat een plaats hebben gevonden. Dientengevolge vindt men ook dáár vaak typische voorbeelden van Schaaf's niet nadrukkelijk verkondigd leninisme. C.B.

- 1) Jasper Schaaf, „De dialectisch-materialistische filosofie van Joseph Dietzgen”, 395 bl. Kampen 1993. Prijs f. 49,75.

— 0 —

GEEN POLITIEKE DEMONSTRATIE MAAR EEN MET EEN SOCIAAL KARAKTER

door een Franse kameraad

Op 16 januari j.l., een koude en regenachtige dag, demonstreerden tussen de 600.000 en 1.000.000 mensen in de straten van Parijs. Ze waren uit alle delen van Frankrijk naar de Franse hoofdstad gekomen en als men de media wilde geloven dan was het hun enige bedoeling, duidelijk te maken dat zij de intrekking verlangden van een zojuist van kracht geworden wet. Die wet, waaraan een uiterst conservatief parlement haastig zijn goedkeuring had verleend, bepaalde dat de gemeenteraden voortaan méér geld dan voorheen konden uitkeren aan particuliere, in de praktijk doorgaans katholieke scholen. De wet had in wijde kring misnoegen gewekt en veel rumoer en kritiek doen ontstaan. Dat was de reden, dat de Constitutionele Raad de wet inmiddels weer had ingetrokken, twee dagen vóór de vastgestelde datum van de demonstratie. Voor de demonstranten was dat geen reden thuis te blijven. Er was duidelijk meer aan de hand dan groot bezwaar tegen deze wet alleen. Waaraan de massa uiting gaf, dat was haar afkeer van het beleid van de aan het bewind zijnde regering en haar ongenoegen met Franse politiek in het algemeen. Daarbij droeg de demonstratie echter veel minder een politiek, dan wel een **s o c i a l** karakter.

Opiniepeilingen wezen uit, dat inderdaad meer dan 40 procent van de demonstranten werkzaam was hij het openbaar onderwijs of daar op een of andere wijze nauw bij was betrokken. Maar alle overigen waren mensen die hetzij van het platteland, hetzij uit steden afkomstig waren: jong en oud, soms studenten, merendeels industriearbeiders of kantoorpersoneel, gepensioneerde vrouwen en mannen. Wat zij tot uitdrukking wilden brengen was iets anders dan alleen maar bezwaar tegen een wet die de katholieke scholen bevoordeelde. Zij protesteerden tegen een reeks van maatregelen die regering of parlement de laatste tijd getroffen hadden en die betrekking hadden op allerlei sociale problemen.

Als gevolg van het in Frankrijk bestaande kiesstelsel beschikken regering en parlement over een zogenaamde ‚meerderheid‘ die in werkelijkheid door minder dan 30 pct. van de kiezers wordt gesteund. Dit doordat een zeer groot aantal kiesgerechtigden zich van stemming onthoudt. Het heeft ertoe geleid, dat er een steeds maar grotere kloof is

ontstaan tussen enerzijds een door het parlement gesteunde regering, die denkt dat zij geen moeite heeft om reactionaire maatregelen door te drukken, en anderzijds een werkende bevolking die zwaar te lijden heeft onder de economische depressie. Daarbij toont de conservatieve regering, die in de plaats gekomen is van een sociaal-democratische regering waarin geen mens meer vertrouwen had, zich al even onbekwaam als haar voorganger, wanneer het gaat om bestrijding van de werkloosheid of bestrijding van duurte of inflatie. Zij die uit alle hoeken van Frankrijk naar Parijs kwamen, maakten zich zorgen over de werkgelegenheid, over de bevriezing van de lonen of de loonsverlagingen en over hun toekomst.

De betekenis van de demonstratie moet gezien worden tegen deze achtergrond. Zij was één van de uitingen van wijdverbreide sociale onrust, die niet (niet meer) op traditionele en gebruikelijke wijze gekanaliseerd en opgevangen wordt door de vakbeweging. Zij toonde bovendien, dat niet alleen de invloed van de vakbonden vermindert, maar ook die van alle politieke partijen en organisaties. Er is sprake van een diepgeworteld wantrouwen in de politiek en tegelijkertijd kan worden vastgesteld, dat de gebruikelijke onderhandelings- en overlegstructuren van het moderne kapitalisme steeds gebrekkiger functioneren.

Een paar jaar geleden werd bij sociale conflicten gepoogd om een nieuw type strijdorganisaties in het leven te roepen: de zogeheten *'coördinaties'* zoals b.v. in Frankrijk de verpleegsters en het spoorwegpersoneel vormden. Die boekten successen, maar alleen voor de tijd dat zij strijd leverden. Pogingen om deze coördinaties na het einde van een actie om te zetten in een soort van alternatieve vakbond mislukten volledig. Begrijpelijk, want deze coördinaties waren gevormd met een zeer speciaal oogmerk en zij hadden een zeer speciale taak, die direkt verband hield met de actie die werd gevoerd.

Het wantrouwen in partijen en vakbonden brengt met zich mee dat vele arbeiders hun eigen boontjes doppen, zelfstandige vormen van strijd ontwikkelen en andere gelegenheden — zoals de demonstratie van de 16e januari — aangrijpen om hun ontevredenheid te tonen. Daarbij doen zij dat op zo'n manier dat geen enkele organisatie kan beweren dat zij die ontevreden vertegenwoordigt.

Wat men in Frankrijk ziet is dat de strijd van de arbeiders geen strijd is die georganiseerd of geleid wordt door de vakbondsbureaucratie. Er is sprake van los van elkaar staande, plaatselijke *'wilde'* verzetsacties, die hun betekenis ontleen aan het aantal betrokkenen en de middelen waarvan deze zich bedienen. In berichten over klasse-acties in Frankrijk wordt er tegenwoordig steevast op gewezen, dat men volstrekt niet te maken heeft met *'grote'* bewegingen waar de bonden achter staan. De kranten, die alleen maar oog hebben voor het *aantal* stakingen en het *aantal* stakers, spreken regelmatig over de *'passiviteit'* en het *'gebrek aan strijdllust'* van de arbeiders als gevolg van economische herstructurering en dreigende werkloosheid. Niettemin, meer dan een jaar geleden al wees het Franse ondernemersverbond op een verontrustende toeneming van *'gewelddadig'* optreden tijdens tal van kleine stakingen, hetzij bij middelgrote, hetzij bij grote ondernemingen.

Dit *'gewelddadig'* genoemde optreden bestond meer dan eens uit het gijzelen van managers, die soms uren en ook wel dagenlang werden vastgehouden en meer dan eens door de politie moesten worden bevrijd. Als *'gewelddadig'* werden ook andere vormen van actie getypeerd, zoals het bezetten van bedrijven, het blokkeren van snelwegen, het leeghalen van kantoren en het binnendringen in openbare gebouwen zoals de tv-studio's, de beurs of de stations. Bij dit alles valt op, dat het ondernemersdom, zelfs met hulp en medewerking van de vakbeweging, geen oplossing of passend antwoord op dit alles heeft en wel omdat een *'officieel erkende'* instantie waarmee onderhandeld kan worden ontbreekt.

Zelfs de niet-erkende, maar nog hier en daar bestaande coördinaties, lenen zich hiervoor niet.

Het is ongetwijfeld waar dat tot de demonstratie van de 16e januari was opgeroepen door tal van traditionele organisaties zoals partijen en vakbonden. Doorgaans hebben zulke demonstraties niet veel succes en betekenen zij maar weinig. Een grote massa neemt er gewoonlijk niet aan deel. Ditmaal liep het anders. In de eerste plaats: de organisatoren, die meestal bij zulk een betoging aan het hoofd van de stoet lopen, moesten zich bescheiden op de achtergrond houden en zelfs zich min of meer ,verbergen'. Sommigen van hen werden uitgejouwd; op sommige spandoeken viel te lezen dat de demonstranten weigerden zich nog langer door de politici te laten gebruiken.

In de tweede plaats was het duidelijk dat de organisatoren helemaal niet op zulk een grote opkomst hadden gerekend en dat zij er al even verrast door werden als de regering. De laatste zag zich genoodzaakt onmiddellijk besprekingen te openen. Niet slechts over het onderwijsprobleem, maar tevens — en dat wijst op wat er eigenlijk aan de hand was — over kwesties als de werkloosheid, de gezondheidszorg, de ouderdomsvoorziening en soortgelijke zaken.

Het is niet onmogelijk dat de demonstratie tegen de onderwijswet bedoeld was als het openen van een soort van uitlaatklep ter vermindering van de sociale spanning. Maar in een tijd waarin die sociale spanning groot is zijn daar gevaren aan verbonden. Nog geen maand geleden moest de Franse regering bakzeil halen toen het staatsbedrijf *Air France* werd lam gelegd door een ,wilde' staking, waarbij het aktievoerend personeel juist die methoden toepaste die — naar we opmerkten — de ondernemers ,gewelddadig' noemen. Het feit dat de demonstratie van 16 januari onmiddellijk tot onderhandelingen leidde, kwam er op neer dat de regering opnieuw tot een terugtocht werd gedwongen.

Zeker, onderhandelingen geschieden op politiek niveau. En uiteraard komt de blote aankondiging ervan hierop neer, dat men opnieuw probeert stoom te laten afblazen. Tegelijkertijd echter toont de bereidheid tot onderhandelen aan, dat de politici tot concessies bereid zijn zodra zij op tegenstand van betekenis stuiten. In ieder geval is het zo, dat de oproep tot deze demonstratie een gevolg had dat allerminst was bedoeld en totaal niet was voorzien.

Wie let op de sociale achtergrond van de gebeurtenissen en hun betekenis krijgt de indruk, dat de machthebbers een minder sterke greep op de onderdrukte klasse hebben dan zij wel wensen. Wat daarvan de gevolgen kunnen of zullen zijn en tot wat voor strijdvormen van de arbeiders dat zal leiden, kan geen mens voorspellen.

— 0 —

EEN WILDE STAKING IN ROTTERDAM

De ,wilde' staking bij het overslagbedrijf Multiterminals in de haven van Rotterdam heeft kort geduurd. De berichtgeving er over is niet sober geweest. De kranten hebben echter weinig aandacht geschonken aan datgene wat ons in de eerste plaats interesseert. We weten dat ongeveer 250 van de in totaal 300 werknemers op donderdag 6 januari de arbeid hebben neergelegd omdat gemaakte afspraken over een sociaal akkoord niet door de directie werden nageleefd. Tegen de afspraken in werd een deel van de werkzaamheden uitbesteed aan het sjordersbedrijf Oceana. Volgens de directie van het overslagbedrijf

Multiterminals is niet zij hiervoor verantwoordelijk, maar de Griekse rederij Trans Med Athene. Een ‚excuus‘ dat de arbeiders kennelijk bijzonder gezocht vonden.

De dag voordat de staking uitbrak en ook nog de morgen daarna voerden de directie en de bonden gesprekken over een eventuele oplossing. Die duurden tot in de middagen van de 6e januari voort zonder resultaat. Maar eerder al waren de arbeiders het zat. Zij besloten niet aan het werk te gaan, maar in de kantine te blijven zitten tot het konflikt zou zijn opgelost. De ochtend daarna zijn zij toch weer aan het werk gegaan, maar niet dan nadat zij een cordon van containers hadden aangebracht rond de stapel hout die volgens hen ten onrechte door de sjorders werd gebundeld.

Merkwaardig bij dit konflikt is de houding van de Vervoersbond FNV. Die sloot enkele weken tevoren een akkoord met de werkgevers in de Rotterdamse haven. De bond wilde het bereikte akkoord, zoals hij verklaarde, „niet in gevaar brengen” en weigerde daarom de staking over te nemen. Niettemin gaf de bond te kennen dat aan de arbeiders wel een uitkering zou worden gegeven indien zij over de duur van de staking geen loon zouden ontvangen. Een ‚wilde‘ staking derhalve, maar wel uitkering van een soort ‚stakingsgeld‘. Het was niet alleen de directie van Multiterminals die vreemde uitspraken deed.

— 0 —

VAN EEN KOUDE KERMIS THUIS

Een meubelfabriek te Huntington Beach in Californië sloot haar deuren en verplaatste het bedrijf over de grens naar Tijuana in Mexico. De directie wilde profiteren van de lagere lonen in dat land. Na enkele jaren kwam men tot de ontdekking dat de Mexicaanse arbeiders bepaald niet gemakkelijker waren dan de Amerikaanse en dat hun minder nadelen door de strot konden worden geduwd. Daarop dachten de managers, dat het maar beter was en voordeliger zou zijn om terug te keren naar Huntington Beach.

Het tijdstip voor die terugkeer werd zó gekozen dat de Mexicaanse arbeiders er dientengevolge meteen even maar liefst twee weken loon bij in zouden schieten. De verhuizing moest geschieden op een zaterdag, want dan werd er niet gewerkt en was er dus geen mens in de fabriek. Met grote vrachtwagens zouden de machines uit Tijuana worden opgehaald. Maar toen de vrachtauto's arriveerden en de verhuizers de fabriek binnen gingen wachtte hen een verrassing. De Mexicaanse arbeiders, van wie verondersteld werd dat ze thuis zaten, waren in het gebouw en zij hadden zich boven op de machines geïnstalleerd.

Ze vertelden de verhuizers dat ze naar de hel konden lopen en dat er geen machine kon worden weggehaald eer het achterstallige loon van twee weken zou zijn betaald. Een kleine maand lang bleven de arbeiders de fabriek bezet houden. Toen het achterstallige loon toen nog steeds niet was uitbetaald slaagden de arbeiders erin de machines voor \$ 250.000 aan de een of andere gegadigde te verkopen. De opbrengst werd onderling verdeeld. De Amerikaanse ondernemer kwam van een koude kermis thuis.

(Bron: het Amerikaanse blad „News and letters” van december 1993).

— 0 —

BIJ DE DOOD VAN FEDERICA MONTSENY

Eind januari overleed op 88-jarige leeftijd in Toulouse de bekende anarchiste *Federica Montseny*, die meer dan vijftig jaar geleden een tragische rol vervulde tijdens de burgeroorlog in Spanje. Tragisch was die rol, omdat de Spaanse anarcho-syndicalisten, waarvan Montseny een der op de voorgrond tredende vertegenwoordigsters was, als gevolg van de maatschappelijke verhoudingen genoodzaakt waren geheel andere dingen te doen dan die waarvan zij altijd hadden gedroomd en waarover zij altijd hadden gesproken. Zij, de anarcho-syndicalisten, waren — zo verklaarde achteraf een van hen ¹⁾ — „op de tast voortgeschreden in de duisternis” en zij hadden de ontwikkeling die zich voordeed „niet voorzien”. De duisternis waarop hij doelde heerste in het hoofd van de betrokkenen, die er geen flauwe notie van hadden, dat hetgeen zich voor hun ogen afspeelde niets van doen had met een socialistische omwenteling. Dientengevolge waren zij niet meester van de toestand, maar maakte de toestand zich meester van hén.

De eerste symptomen daarvan kon men waarnemen in Catalonië, waat de CNT, voor de keus gesteld of zij voor het libertaire socialisme zou blijven ijveren dan wel zou samenwerken met burgerlijke figuren als Companys, koos voor het laatste. Zij ging een burgerlijk-demokratische weg en zag nadrukkelijk af van de koers naar de *arbeidersdemocratie*. Het feit stond niet op zichzelf. Een paar weken nadat drie anarcho-syndicalisten als minister waren toegetreden tot de Catalaanse Generalidad, traden drie andere anarcho-syndicalisten, geheel in strijd met anarchistische opvattingen en beginselen, toe tot de nationale regering van Largo Caballero. Een van hen was Federica Montseny.

Zij werd in Madrid geboren uit Catalaanse ouders, die beiden anarchist waren. De dochter speelde al op jeugdige leeftijd een rol in de anarchistische beweging. Toen haar in de herfst van 1936 een ministerspost werd aangeboden in de allesbehalve radicale regering-Largo Caballero weigerde zij aanvankelijk. Na 24 uur beraad accepteerde zij het aanbod uit de overweging dat „anti-fascistische front niet in gevaar mocht worden gebracht. In een van haar redevoeringen verklaarde zij, dat — gezien de situatie — „de regering niet langer een tegen de arbeiders gerichte onderdrukingsmacht (zou zijn) en de staat niet langer een instelling die de maatschappij in klassen verdeelt” ²⁾. Haar anarchistische vader had er een scherpere kijk op. Die noemde haar ministerschap „in feite de likwidatie van het anarchisme . . . Wanneer je eenmaal deel uitmaakt van de regering kun je je niet meer onttrekken aan de invloed van de macht.” Profetische woorden.

Toen Federica Montseny toetrad tot de regering-Caballero zette zij de eerste stap op een hellend vlak. Toen zij zich eenmaal daarop bevond was er geen houden meer aan. De onvermijdelijke tweede stap volgde een kleine acht maanden later tijdens de meidagen van 1937 in Catalonië. De arbeiders van Barcelona poogden gewapenderhand te verhinderen dat aan revolutionaire ontwikkelingen een halt zou worden toegeroepen. Federica Montseny was een dergenen die hen bezwoer de wapens neer te leggen. Toen zij dat deden was de weg gebaad voor de Spaanse bourgeoisie, die volstrekt niet was opgewassen tegen de fascistische kontra-revolutie.

Toen daar in Barcelona in mei 1937 het vlammetje doofde dat de laatste opflinking was van wat in feite het *wezenlijke* verzet tegen Franco vormde, werd niet alleen beslist over het lot van Spanje, maar ook over het lot van Federica Montseny. Na onvermijdelijk geworden val van de republiek week zij uit naar Toulouse, waar zij sindsdien het anarcho-syndicalistische blad *L'Espoir* uitgaf en redigeerde. Invloed en betekenis daarvan waren bij lange na niet die welke het anarchisme en de anarchistische pers ooit in Spanje hadden bezeten. Federica Montseny bleef weliswaar actief, maar zij speelde géén

rol meer, noch op het politieke toneel, noch in het sociale proces.

De historische onmogelijkheid daarvan moet zij zelf ervaren en beseft hebben toen zij na Franco's dood naar Spanje terugkeerde. Voor het anarcho-syndicalisme was het getij verlopen. Ze vestigde zich er niet meer maar keerde terug naar Frankrijk en naar de stad waar ze nu, meer dan een halve eeuw na de dramatische meidagen van destijds, is overleden.

- 1) Horacio Prieto, aldus geciteerd door César Lorenzo in zijn boek „Les anarchistes espagnols en le pouvoir, blz. 224.
- 2) Wat Federica Montseny betoogde komt op hetzelfde neer als wat ooit de Nederlandse anarchist Rudolf de Jong zei, toen hij verklaarde, dat de anarchisten niet tegen de staat als zodanig waren, maar slechts tegen „de staat die onderdrukt”. (!)

– 0 –

NOG EVEN OVER DE LEZERSBIJDRAGEN VOOR 1994

Van een aantal lezers hebben wij inmiddels de bijdrage voor dit jaar ontvangen, waarvoor wij erkentelijk zijn.

Helaas is aan enige lezers niet duidelijk geworden, dat zij, indien zij gebruik maken van de in december toegestuurde acceptgiro, zelf wel hun naam en adres moeten invullen. Sommige lezers hebben dat niet gedaan als gevolg waarvan wij niet in staat zijn te achterhalen van wie het op onze girorekening gestortte bedrag afkomstig is.

Wij willen deze lezers oproepen even een briefje te schrijven naar de redactie, zodat wij onze administratie op orde kunnen brengen. Het betreft de lezers met girorekening 638218 en 638218.

Eén lezer heeft niet alleen zijn naam en adres niet ingevuld, maar tevens op de plaats waar zijn eigen girorekening-nummer had moeten staan, het rekening-nummer van Daad en Gedachte ingevuld. Dit geld is uiteraard niet op onze rekening bijgeschreven. Dus de lezer die verwachtte dat zijn bijdrage van 20 gulden zou zijn afgeschreven, maar die op zijn eigen overzicht geen afschrijving tegenkomt, verzoeken wij om alsnog een bedrag over te maken.

Eind van dit jaar zullen we bij het versturen van de acceptgiro's een waarschuwing toevoegen om wél je eigen naam in te vullen.

En willen zij, die nog geen bijdrage voor dit jaar hebben overgemaakt, dat alsnog even doen? U weet het: van wie we voor april geen bijdrage hebben ontvangen krijgt het aprilnummer niet meer toegestuurd. Onze kosten zijn te hoog om de filantroop te kunnen uithangen. Dus we rekenen op die lezers.

- 0 -